

บทความวิจัย (Research Article)

การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์ และการเสริมสร้างระบบนิเวศทางการวิจัย และนวัตกรรมของสถานศึกษา*

Enhancement of Legal Measures for Support the Utilization and
Strengthening of the Research and
Innovation Ecosystem of Educational Institutions

วัลัยวรรณ มธุรสปรีชากุล**

อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Walaiwan Mathurotpreechakun

Lecturer, Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์ และการเสริมสร้างระบบนิเวศทางการวิจัย และนวัตกรรมของสถานศึกษา” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2565

** นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Master of Law (International Trade and Commerce Law) Macquarie University, Sydney, Australia; นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์;อีเมลติดต่อ walaiwan16169@gmail.com

วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

เกวลิน ต่อปัญญาชาญ^{*}**

อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Keovalin Torpanyacharn

Lecturer, Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University

วันที่รับบทความ 5 กันยายน 2566; วันที่แก้ไขบทความ 30 พฤศจิกายน 2566; วันที่ตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2566

^{***} นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; นิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขากฎหมายเอกชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; เนติบัณฑิตไทย; นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; อีเมลติดต่อ keovalin.t@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม (2) เพื่อศึกษาแนวทางของกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก(WIPO) และองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม (3) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศที่เลือกศึกษา ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น (4) เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม กำกับดูแล และการใช้ประโยชน์วิจัย และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมสำหรับประเทศไทย วิธีการศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการอภิปรายกลุ่มย่อย มาจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม รวม 15 คน ได้แก่ กลุ่มตัวแทนของผู้ให้ทุนวิจัย กลุ่มตัวแทนของผู้รับทุนและผู้วิจัย กลุ่มตัวแทนธุรกิจภาคเอกชน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม ได้แก่แนวคิดภารกิจอุดมศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดที่ว่าด้วยการแบ่งปันผลประโยชน์ ทฤษฎีเศรษฐกิจ ทฤษฎีสืบทอดตามธรรมชาติ แนวคิดนวัตกรรมแบบเปิด แนวคิดเศรษฐกิจบนฐานความรู้ แนวคิดระบบนิเวศนวัตกรรมซึ่งแต่ละแนวคิดต่างมีความสอดคล้องและเอื้อให้เกิดระบบนิเวศในการส่งเสริมการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้จากการศึกษาแนวทางของ WIPO พบว่ามีแนวทางใหม่มหาวิทยาลัยปรับตัวและสนับสนุนเศรษฐกิจผ่านผลงานวิจัย นวัตกรรม และส่งเสริมให้มีการสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในสถานศึกษา ในส่วนของ UNESCO พบว่ามีข้อกำหนดพันธกิจขององค์การในการเติมเต็มพันธกิจด้านการศึกษาให้แต่ละประเทศ เพื่อให้ผลงานวิจัยมีการบูรณาการกับการเรียนรู้และตอบสนองต่อประโยชน์ของชุมชนและสังคม การศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและไทยพบว่าเป้าหมายของแต่ละประเทศมีความสอดคล้องกันในหลักการ แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดเช่น มาตรการทางกฎหมายและข้อจำกัดในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม การพัฒนาหน่วยงานและนโยบายในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และ

นวัตกรรม จากการวิเคราะห์ข้างต้นนำไปสู่ข้อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม กำกับดูแล และการใช้ประโยชน์วิจัย และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมสำหรับประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ เช่น การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 แนวทางการพัฒนากฎหมายลำดับรองภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 แนวทางการพัฒนาหน่วยงานและนโยบายในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และ นวัตกรรม

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย; การใช้ประโยชน์; ผลงานวิจัยและนวัตกรรม; สถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were as follows: 1) Study concepts and theories supporting the utilization of research and innovation. 2) Examine international law guidelines, such as those from WIPO and UNESCO, to promote the utilization of research and innovation.3) Investigate the legal measures promoting the utilization of research and innovation in three countries: the United States, Japan, and Thailand.4) Analyze and propose appropriate legal measures to support the utilization and strengthening of the research and innovation ecosystem in Thai educational institutions. The methodology employed in this research was qualitative, involving data collection through document searches, in-depth interviews, and small group discussions. Additionally, 15 key informants were divided into three groups: representatives of government funders, institutions and inventors, and private sectors. The results revealed 1) concepts and theories supporting the utilization of research and innovation in various areas, including institute mission and social change, sharing benefits, open innovation, knowledge-based economy, innovation ecosystem, economic theory, and natural rights theory. 2) Additionally, WIPO provides the guidelines for universities and educational institutions to support the economy through research and innovation, and also raise the intellectual property management system. While, UNESCO delivers the mission of educational guidelines for member countries to integrate with learning and respond to communities and social benefits. 3) In a similar legal spirit, the United States, Japan, and Thailand employ laws to support the utilization and strengthening of research and innovation. However, some limitations in Thai legal measures, such as inappropriate adherence to procedures and a lack of necessary legal frameworks for the utilization of research and innovation, persist. Moreover, government agencies and their policies for the utilization of

research and innovations still lack clear guidelines.⁴) The analysis resulted in recommendations for legal measures to support the utilization and strengthening of the research and innovation ecosystem in educational institutions in Thailand. These recommendations include amendments to the Research and Innovation Utilization Promotion Act B.E. 2564 (2021), guidelines for secondary legal development under the Research Utilization and Innovation Promotion Act B.E. 2564 (2021), and guidelines for the development of agencies and policies to promote and supervise the utilization of research results and innovations.

Keywords: Legal Measures; Utilization; Research and Innovation; Educational Institutions

1. บทนำ

ในโลกยุคใหม่จำเป็นต้องมีการพัฒนางานวิจัย และนวัตกรรมที่สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาประเทศ ภายใต้การขับเคลื่อนของภาครัฐให้เกิดงานวิจัย นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเสมอมา โดยเฉพาะการสนับสนุนทุนวิจัยให้กับสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่ผ่านมากำหนดวิจัย หรือนวัตกรรมของสถานศึกษาที่สนับสนุนโดยรัฐนั้นกลับมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ การนำงานวิจัย หรือนวัตกรรมเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการสนับสนุนการวิจัย ทั้งการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมของสถานศึกษาไปใช้ ต่อยอดการวิจัยและต่อเศรษฐกิจในภาพรวม รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการส่งเสริมให้มีการวิจัยและนวัตกรรมเพิ่มขึ้น เมื่อศึกษาต่อมาพบว่า มีการพยายามนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้เพื่อสร้างกลไกในการส่งเสริม กำกับดูแลการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดจากการสนับสนุนของรัฐไปใช้ประโยชน์โดยมีแนวคิดให้ผู้รับทุนสามารถเป็นเจ้าของ หรือสามารถใช้ประโยชน์ในผลงานวิจัย หรือนวัตกรรมที่เกิดจากทุนสนับสนุนโดยภาครัฐได้ อันเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้วิจัย และเป็นการทำให้งานวิจัย หรือนวัตกรรมได้ใช้ประโยชน์หรือต่อยอดได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังมีประเด็นข้อจำกัดและประเด็นที่ควรพิจารณาในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการนำไปใช้ รวมถึงการต่อยอดงานวิจัยและเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศ

เมื่อศึกษาประเทศที่เลือกศึกษาที่มีการใช้กฎหมายเพื่อสร้างกลไกในการส่งเสริม กำกับดูแลการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรม ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบของการสร้างกฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม และกรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศในภาคพื้นเอเชียที่ประสบความสำเร็จในการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม พบข้อมูลว่าการสร้างมาตรการทางกฎหมายที่สามารถลดข้อจำกัดดังกล่าวได้ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม ประเทศเหล่านี้จึงเป็นประเทศที่มีความน่าสนใจในการศึกษา เพื่อสร้างรากฐาน และพัฒนามาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทความวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม แนวทางขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และ

องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่เกี่ยวข้อง มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศที่เลือกศึกษา ได้แก่ ประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เพื่อวิเคราะห์ และเสนอแนะ มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมและการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎี และแนวทางระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแล การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม

2.1 แนวคิดภารกิจอุดมศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการดำเนินพันธกิจด้านการวิจัยอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับนโยบายและแผนงบประมาณที่มีการบริหารจัดการและ สนับสนุนบุคลากรให้มีขีดความสามารถควบคู่ไปกับขยายความร่วมมือการศึกษาวิจัยกับส่วน งานอื่นนอกสถาบัน เพื่อให้นำไปสู่ผลลัพธ์การวิจัยที่มีคุณค่า สอดรับกับแผนการขับเคลื่อน ประเทศอีกทั้งยังเป็นการแก้ไขปัญหาของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างคุณูปการต่อ สังคมด้วยในขณะเดียวกัน¹ ดังนั้นผลผลิตที่มาจากงานวิจัยและนวัตกรรม จึงควรมีวิธีบริหาร จัดการอย่างเหมาะสม

2.2 ทฤษฎีสติธรรมตามธรรมชาติ

จากความเชื่อที่ว่ารัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองผลงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ผลงาน เมื่อผู้คิดค้นหรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใดขึ้นมา ผลงานดังกล่าวนั้นก็ย่อมต้องกลายเป็นของผู้นั้น และการที่ผู้อื่นจะนำเอาผลงานหรือวิธีการของผู้คิดค้นหรือประดิษฐ์ไปหาผลประโยชน์โดยไม่มี สิทธิ ถือเป็นการละเมิดผลงานของบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างประโยชน์ สาธารณะกับผู้คิดค้นหรือประดิษฐ์ ภาครัฐจึงสร้างเครื่องมือผ่านการใช้กฎหมายโดยการให้ ค่าตอบแทนการใช้ผลงานของผู้คิดค้นหรือประดิษฐ์ เพื่อจูงใจให้มีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น และส่งผลให้เกิดการพัฒนาและเกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่อไป² ดังนั้น การส่งเสริม

¹ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 8 และมาตรา 16

² จักรกฤษณ์ ควรวจน์, แนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา, วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2543).

กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมจึงมีการพิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติด้วยการคุ้มครองและให้สิทธิกับผู้วิจัยเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาผลงานวิจัย และนวัตกรรม

2.3 แนวคิดนวัตกรรมแบบเปิด

การแลกเปลี่ยนหรือการร่วมกันสร้างหรือพัฒนาระหว่างบุคคลหรือองค์กรตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปไม่ว่าด้านข้อมูล องค์ความรู้ ผลงานวิจัย หรือผลงานนวัตกรรมที่นำมาซึ่งผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ แนวคิดนี้เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้องค์กรมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวคิดและประสบการณ์จากองค์กรภายนอก รวมถึงการร่วมมือเชิงพันธมิตรกับองค์กรที่มีความพร้อมและความเชี่ยวชาญ ซึ่งเชื่อว่าไม่มีองค์กรไหนที่ทำทุกอย่างได้โดยลำพัง การอยู่รอดขององค์กรต้องมีความร่วมมือ แลกเปลี่ยน และยกระดับความสามารถกับองค์กรอื่น³

2.4 แนวคิดเศรษฐกิจบนฐานความรู้

แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความรู้เป็นการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจน การส่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่⁴ หากกล่าวโดยภาพรวม หมายถึง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นสังคมที่มีความรู้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ความรู้ กลายเป็นเสมือนพลังขับเคลื่อนสำคัญที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรม ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ความทันสมัยและการพัฒนา⁵ นอกจากนี้จากแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่า การเป็นเศรษฐกิจสังคมบนฐานความรู้ของสถานศึกษาจะต้องปรับตัว และรับองค์ความรู้เชิงนวัตกรรมใหม่มาสร้างคุณค่า โดยเริ่มจากการปรับตัวของผู้บริหารตลอดจนมีกลไกและระบบนิเวศภายในสถานศึกษา

³ วลัยวรรณ มธุรสปรีชากุล และเกวลิน ต่อปัญญาชาญ, *โครงการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาสิทธิบัตรร่วมเพื่อสนับสนุนระบบนิเวศนวัตกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2564), หน้า 12.

⁴ พิริยะ ผลพิรุฬห์, *เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย*, วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (มกราคม 2556).

⁵ สมบัติ กุสุมาวลี, *เศรษฐกิจสังคมบนฐานความรู้ฐานสำคัญของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์* [ออนไลน์], 12 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา https://www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownload/S/QM155_p108-111.pdf

2.5 แนวคิดว่าด้วยการแบ่งปันผลประโยชน์ (Benefit Sharing)

การจัดสรรและแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ให้ทุน ผู้รับทุน และผู้วิจัย โดยเฉพาะในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นส่วนที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นผลงานที่เกิดจากการประดิษฐ์ ออกแบบ สร้างสรรค์จากผู้นักวิจัยในขณะเดียวกันนักวิจัยก็ไม่สามารถลงมือปฏิบัติโดยปราศจากการสนับสนุนและร่วมมือจากผู้รับทุนคือสถานศึกษาต่าง ๆ จากการอาศัยทรัพยากร เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการ พื้นที่และบุคลากรในการทดลองใช้ รวมถึงผู้ให้ทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดสรรงบประมาณ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดสรรผลประโยชน์จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เชิงนโยบาย เชิงสาธารณะต่อไป รวมถึงการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายเช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้การจัดสรรผลประโยชน์เป็นไปอย่างมีระบบที่ยุติธรรมมีการดำเนินการเกี่ยวกับการแบ่งปันผลประโยชน์ของผู้ให้ทุน ผู้รับทุน และผู้วิจัยผ่านมาตรการทางกฎหมายอันเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม⁶

3. แนวทางขององค์การระหว่างประเทศในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จาก ผลงานวิจัย และนวัตกรรม

องค์กรที่มีหลักการและขอบเขตแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมที่สำคัญ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่ปรากฏแนวทางของสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมที่มหาวิทยาลัยสร้างและพัฒนาขึ้น โดยการกำหนดนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญากับสถานศึกษาโดยแบ่งระยะเวลาในดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ⁷ มีรายละเอียดดังนี้

⁶ อัครวิทย์ กาญจนโอภาส, การบรรยายหัวข้อ “กฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดการงานวิจัยที่ควรรู้” [ออนไลน์], 12 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา <http://www.arda.or.th/datas/file/1494926333.pdf>

⁷ WIPO, The Role of IP in research and teaching (November 2019) Special Issue 11/2019 [Online], 12 May 2020. Source: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2019/si/article_0010.html

ระยะแรก นโยบายทั่วไปในสถานศึกษา ควรมีแนวทางในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) กรอบกฎหมายเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์พาณิชย์
- 2) คำแนะนำสำหรับขั้นตอนการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาและเทคโนโลยี
- 3) นโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์การเป็นเจ้าของและการแบ่งปันผลประโยชน์
- 4) การวางแนวทางเป็นระบบ
- 5) การเปิดเผยขั้นตอนการพิจารณาเพื่อยื่นสิทธิบัตร การแบ่งปันผลประโยชน์
- 6) ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ
- 7) ความแม่นยำ
- 8) การสร้างนักวิจัยให้เกิดแรงจูงใจ
- 9) ความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ

ระยะที่สอง นโยบายเพื่อการพัฒนาเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

- 1) การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย
- 2) การส่งเสริมนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ในมหาวิทยาลัย
- 3) การเติบโตทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น

โดยจากนโยบายในการดำเนินการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาทั้ง 2 ระยะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สำคัญของการกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ นั้นประกอบด้วย กรรมสิทธิ์ แรงจูงใจ การแบ่งปันผลประโยชน์ ความร่วมมือกับอุตสาหกรรม สัญญาข้อตกลง สิทธิของรัฐบาล กระบวนการเปิดเผยข้อมูลการประดิษฐ์ บทบาทของสำนักงานถ่ายทอดเทคโนโลยี ยื่นจดสิทธิบัตร ค่าใช้จ่าย เช่น การยื่นจดสิทธิบัตร ค่าธรรมเนียม เป็นต้น ความขัดแย้งและผลประโยชน์ กระบวนการเชิงพาณิชย์ เป็นต้น โดยนโยบายทั้งสองระยะดังกล่าวสามารถดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือสามารถดำเนินการควบคู่กันได้ นอกจากนี้จากการสัมมนาที่จัดขึ้นในหัวข้อ “UNESCO Forum on Higher Education, Research and Knowledge”⁸ ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรงเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวกับความสามารถใน

⁸ UNESCO, *Universities as Centers of Research and Knowledge Creation: An Endangered Species? Summary Report*, In *Colloquium on Research and Higher Education Policies UNESCO*, 29 November – 1 December 2006 Paris [Online], 12 May

การวิจัย และการนำไปใช้ประโยชน์ของการวิจัย อีกทั้งการให้ความสำคัญต่อประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในการพัฒนาระบบการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย เช่น จดทะเบียนสิทธิบัตรและปฏิบัติตามข้อบังคับ และสนับสนุนการวิจัยที่ตอบสนองต่อชุมชนและสังคมซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน เพื่อให้การใช้ทุนทางวิจัยเกิดประโยชน์มากขึ้น และเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง

4. มาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

4.1 มาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา

4.1.1 มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของสหรัฐอเมริกาคือ Bayh Dole Act ในบทบัญญัติมาตรา 200 – 212 ในหมวดที่ 18⁹ ของกฎหมายสิทธิบัตรกฎหมายฉบับนี้เป็นการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของสหรัฐอเมริกาปรากฏหลักการและเหตุผล 7 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เพื่อใช้ระบบสิทธิบัตรในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นผลมาจากการวิจัยและพัฒนาที่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ

ประการที่สอง เพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือจากธุรกิจขนาดเล็กอย่างสูงสุดในการวิจัยและพัฒนาที่ใช้เงินสนับสนุนจากรัฐ

ประการที่สาม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจและหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรรวมถึงมหาวิทยาลัย

ประการที่สี่ เพื่อเป็นหลักประกันว่าสิ่งประดิษฐ์ที่ผลิตโดยหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรและธุรกิจขนาดเล็กถูกนำไปใช้ในลักษณะที่สนับสนุนการค้าและการแข่งขันที่เสรีโดยปราศจากอุปสรรคต่อการวิจัย และค้นคว้าในอนาคต

2022. Source: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151957?2=null&queryId=N-EXPLORE-18b1b734-c70b-49fb-918a-f28576482ff>

⁹ Bayh Dole Act ในบทบัญญัติมาตรา 200 – 212 ในหมวดที่ 18

ประการที่ห้า เพื่อส่งเสริมธุรกิจการพาณิชย์และให้สาธารณชนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ที่ผลิตในสหรัฐอเมริกา

ประการที่หก เพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐได้รับสิทธิอย่างเพียงพอและเหมาะสมในสิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ รวมทั้งตอบสนองต่อความต้องการของรัฐและปกป้องสาธารณะจากการไม่นำงานนั้นไปใช้ประโยชน์ หรือการใช้สิ่งประดิษฐ์นั้นโดยมิชอบ

ประการที่เจ็ด เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา

4.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สหรัฐอเมริกา มีหน่วยงาน Association of University Technology Managers (AUTM)¹⁰ เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม สำหรับด้านนโยบายสหรัฐอเมริการมีนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นระบบอย่างบูรณาการจึงเป็นอีกหนึ่งกลไกที่นำศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย แผนกลยุทธ์ของ Association of University Technology Managers สำหรับปี ค.ศ. 2022-2024 หน่วยงานได้วางเป้าหมายไว้ 4 ประการ¹¹ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การศึกษาและการฝึกอบรมบุคลากร

ประการที่สอง การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการขับเคลื่อนการถ่ายโอนเทคโนโลยีทั้งภายในและภายนอก

ประการที่สาม การปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย

ประการที่สี่ การขยายเครือข่ายให้กว้างขวางไปยังหน่วยงานต่างประเทศและครอบคลุมความหลากหลายในทุกด้าน

¹⁰ Association of University Technology Managers, “**Landmark Law Helped Universities Lead the Way** [Online], 12 May 2022. Source: <https://autm.net/about-tech-transfer/advocacy/legislation/bayh-dole-act>

¹¹ AUTM, **Making a Better World: AUTM’s 2022-2024 Strategic Plan** [Online], 12 May 2022. Source: <https://autm.net/about-autm/mission-history/strategic-plan>

4.2 มาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศญี่ปุ่น

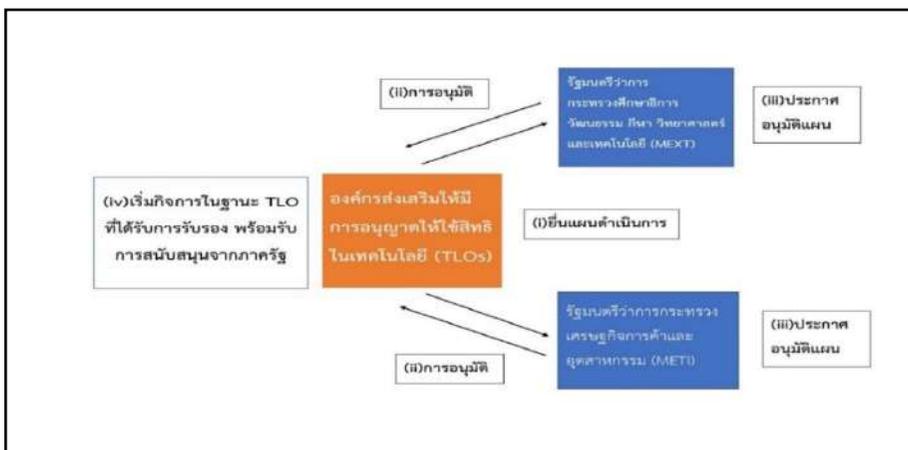
4.2.1 มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศญี่ปุ่นที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายเพื่อส่งเสริมการถ่ายโอนเทคโนโลยีมหาวิทยาลัย ค.ศ. 1998 กฎหมายการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ค.ศ. 2004 และกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่ออุตสาหกรรม ค.ศ. 2000

4.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในปี ค.ศ. 2002 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมาย Bayh Dole Act ค.ศ. 1999 ขณะเดียวกันในปีเดียวกันมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของญี่ปุ่นต้องออกจากระบบราชการ และต้องมีการหารายได้ของตนเองเพื่อหล่อเลี้ยงตนเอง ทำให้มีการนำเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยกลายเป็นช่องทางสำคัญในการนำรายได้เข้าสู่มหาวิทยาลัย นำไปสู่การปรับตัวต่อหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ เช่น สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี สำนักงานใหญ่ด้านยุทธศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาในระดับชาติและสนับสนุนให้ตั้งศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย เป็นต้น

4.2.2.1 สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการจัดตั้ง สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี

การดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีนั้นเป็นเสมือนตัวประสานเชื่อมโยงทั้งในส่วนของการทำแผนพัฒนาธุรกิจ (Business Development Plan) การหาแหล่งทุนเพื่อทดลองทำโครงการนำร่อง ทดลองตลาด รวมทั้งการทดสอบเพื่อความมั่นใจก่อนสู่ตลาดกับสิ่งที่นักวิจัยคิดค้นได้ ตลอดจนช่วยดำเนินการยื่นจดสิทธิบัตร การปกป้องรักษาผลประโยชน์ การแบ่งผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญา และสนับสนุนให้เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่สามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด (Startup) หรือ การแยกส่วนธุรกิจบางส่วนออกจากบริษัทใหญ่ (Spin off Company)

นอกจากนี้ สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยียังมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือระหว่างอุตสาหกรรมและมหาวิทยาลัยในฐานะแรงผลักดันให้เกิด "วิสาหกิจการสร้างสรรค์ทางปัญญา" ที่สร้างอุตสาหกรรมใหม่ที่พัฒนาโดยมหาวิทยาลัยและคิณกำไรส่วนหนึ่งที่ได้รับแก่นักวิจัยจึงสามารถสร้างทุนวิจัยและนำมาซึ่งการฟื้นฟูการวิจัยของมหาวิทยาลัยต่อไป

4.2.2.2 สำนักงานใหญ่ด้านยุทธศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาในระดับชาติ

รัฐบาลสนับสนุนให้ตั้งศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย สำนักงานใหญ่ด้านยุทธศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาในระดับชาติและสนับสนุนให้ตั้งศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย (University Intellectual Property Headquarters/Centers) พ.ศ. 2546 โดยมีการจัดทำยุทธศาสตร์และการวางระบบบริหารจัดการจัดการสำหรับการควบคุมและใช้ประโยชน์จากงานทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้จากสถานศึกษา และภาครัฐได้ให้ความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้เองมหาวิทยาลัยจึงสามารถมีความร่วมมือกับบริษัทเอกชน ตัวอย่างของการส่งเสริมความร่วมมือด้านการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยนาโกยาตั้งหน่วยงานชื่อ Technology Partnership of Nagoya University, Inc (NU Tech) เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีและส่งเสริมความร่วมมือด้านการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เช่น บริษัทไต้ยต้า และ Research Triangle Park ในมลรัฐนอร์ทแคโรไลนา สหรัฐอเมริกา¹²

¹² ชนิดา รัชพลเมือง และคณะ, รายงานการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาในสถาบันการศึกษาของญี่ปุ่น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550), หน้า 43-54.

4.3 มาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศไทย

จากสถิติ พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีการลงทุนวิจัยและพัฒนาปีละประมาณ 114,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.78 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ในจำนวนนี้ลงทุนโดยภาครัฐร้อยละ 27 หรือคิดเป็นจำนวนเงินประมาณ 30,600 ล้านบาท¹³ ต่อมา พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา จำนวนทั้งสิ้น 182,357 ล้านบาท¹⁴ ทั้งนี้ การลงทุนโดยภาครัฐยังไม่สามารถก่อให้เกิดนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหลายประการเช่น การขาดโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ การขาดความเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐ เอกชนและมหาวิทยาลัย การลงทุนวิจัยที่กระจุกกระจายเป็นโครงการขนาดเล็กในหลายหน่วยงาน รวมไปถึงการขาดแคลนบุคลากรระดับนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญประสบการณ์สูง และการขาดแคลนความรู้ระดับต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการยกระดับขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควรคือ ผู้ทำวิจัย อันได้แก่ หน่วยงานวิจัย และนักวิจัย ขาดแรงจูงใจในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และขาดกฎหมายและระเบียบที่เอื้อต่อการสร้างผลงานวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้งที่จากการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา ซึ่งพบว่า ผลผลิตที่ได้จากการวิจัยและพัฒนา มีผลงานวิจัยและนวัตกรรมจำนวนมากที่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์มากเท่าที่ควร

นำไปสู่การเสนอกฎหมายชื่อว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564” ซึ่งเป็นกฎหมายที่สนับสนุนให้ผู้รับทุนหรือนักวิจัยสามารถเป็นเจ้าของผลงานวิจัยที่ได้รับทุนจากหน่วยงานของรัฐได้ เพื่อนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์หรือสาธารณประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 และได้มีการประกาศราชกิจจานุเบกษา

¹³ พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564

¹⁴ สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, สอวช. เผยตัวเลขการลงทุน R&D ไทย รอบสำรวจปี 62 เติบโตพุ่ง 1.11% ต่อจีดีพี คาดหลังประเทศเผชิญโควิด ตัวเลขปรับตัวลดลงอยู่ที่ 1.09% ต่อจีดีพี จากภาคเอกชนลดลงประมาณการลงทุน ชี ปี 70 และเป้า 2% ได้ หากรัฐขึ้นมาเป็นผู้นำอัตราการลงทุนเสริมการลงทุนเต็มสูบ [ออนไลน์], 12 พฤษภาคม 2565. แหล่งที่มา: <https://www.nxpo.or.th/th/4885/>

นุเบกษา โดยมีผลบังคับใช้ เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งมีผลบังคับใช้ในเวลาที่มานอกจากนี้ยังมีการดำเนินการจัดทำกฎหมายลูกที่จำเป็นอีกประมาณ 14 ฉบับ ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ เพื่อนำไปสู่แนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (วิจัยนี้ทำขึ้น พ.ศ. 2564)

หลักการและเหตุผลของกฎหมายฉบับนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อการมอบสิทธิความเป็นเจ้าของในผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดจากการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานให้ทุนของรัฐให้แก่ผู้รับทุนซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ สถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัย เพื่อขจัดอุปสรรคในการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เมื่อมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยเป็นเจ้าของผลงานวิจัย จะสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีด้วยการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิไปยังภาคเอกชนเพื่อนำไปผลิตเป็นสินค้า บริการ และออกขายในตลาดต่อไปโดยไม่ติดกับกฎระเบียบเดิม นักวิจัยในสังกัดสถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัยเป็นผู้ทำวิจัยและทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปยังภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้รับเทคโนโลยีและนวัตกรรมนั้นได้โดยตรง อีกทั้งไม่ติดกับกฎระเบียบของหน่วยงานให้ทุนในเรื่องสิทธิความเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรม

4.3.1 มาตรการทางกฎหมาย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 เป็นกฎหมายสำคัญในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศไทย การปฏิรูปกฎหมายฉบับนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการกำหนด หลักเกณฑ์ และกลไกในเรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการที่แท้จริงของสังคม ทั้งการกำหนดให้มีการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายเพื่อคำนึงถึงภาระและต้นทุนในการดำเนินการตามกฎหมาย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและติดตามตรวจสอบ ทั้งในขั้นตอนของการจัดทำร่างกฎหมายและการทบทวนความเหมาะสมของกฎหมาย รวมทั้งการกำหนดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายเพื่อพัฒนาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งผลักดันมาตรการอื่น ๆ ที่สำคัญอีกด้วย

4.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศไทยประกอบด้วยความร่วมมือกันหลายภาคส่วน เช่น

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) นโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติหน่วยงาน IPACE โดย สกสว. มีหน้าที่ดูแลวิจัยในส่วน พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 โดย IPACE แต่ในปัจจุบันยังไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล มีลักษณะเป็นโครงการซึ่งได้รับทุนวิจัยจาก สกสว. ให้ทำการศึกษาตลาดระบบนิเวศและรูปแบบการดำเนินธุรกิจในสาขาต่าง ๆ โดยเป็นการจับกลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ที่ต้องทำเป็นรายงานที่เสนอต่อ สกสว. และจากการสัมภาษณ์¹⁵ พบว่าโครงการ IPACE หรือหน่วยงานอื่นควรถูกจัดตั้งเพื่อใช้เป็นหน่วยงานกลางที่พิจารณาเรื่อง การให้ทุน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การใช้เชิงพาณิชย์ เป็นศูนย์กลางกับจับคู่ นักวิจัยและผู้ประกอบการ ซึ่งสามารถเทียบได้กับหน่วยงาน TLOs หรือ TTO ในมหาวิทยาลัย

5. วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายและข้อจำกัดในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมของประเทศไทย

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น พบว่า เป้าหมายของแต่ละประเทศมีความสอดคล้องกันในหลักการแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด โดยสหรัฐอเมริกามุ่งเน้นให้กฎหมายที่เป็นหลักประกันการสนับสนุนการค้าและการแข่งขันที่เสรีให้กับมหาวิทยาลัย ส่วนประเทศญี่ปุ่นมุ่งเน้นการเพิ่มความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่ออุตสาหกรรม และประเทศไทยมุ่งเน้นการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งการต่อยอดการวิจัยและต่อเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม และเป็นแรงจูงใจให้มีการวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพิ่มขึ้นสมควรกำหนดให้ผู้รับทุนหรือนักวิจัยสามารถเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดจากเงินสนับสนุนของภาครัฐได้ เมื่อวิเคราะห์ถึงความสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ความคิดเห็นส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า หากพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 โดยยังไม่ได้พิจารณาถึงกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องเนื่องจากอยู่ใน

¹⁵ บทสัมภาษณ์จากตัวแทนจากโครงการศึกษาการจัดตั้งองค์กรขับเคลื่อนทรัพย์สินทางปัญญา (IPACE)

ระหว่างขั้นตอนการร่างนั้น ปัญหาในการบริการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีปัจจัยที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคในการบริการจัดการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง ระยะเวลาและอำนาจการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ในผลงานวิจัยและนวัตกรรม

ระยะเวลาและอำนาจการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ในผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่มีความล่าช้าในการดำเนินงานไปใช้ประโยชน์อันไม่สอดคล้องกับการทำงานของภาคธุรกิจเอกชนที่ต้องการความรวดเร็ว และชัดเจน

ประการที่สอง การนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์

ด้วยผู้ให้ทุนนั้นยังไม่มีความรู้ที่ควรจะนำผลงานวิจัยไปใช้ ซึ่งพบได้มากในหน่วยงานของภาครัฐ ดังนั้น โดยภาพรวมแล้วกฎหมายฉบับดังกล่าวถือเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้วิจัย และสามารถสร้างแรงจูงใจให้แก่นักวิจัย อีกทั้งมีการกำหนดหลักเกณฑ์แก่ผู้ให้ทุน ผู้รับทุน และนักวิจัย ในแก่นักวิจัยแล้วกฎหมายดังกล่าวมีการกำหนดให้นักวิจัยได้ค่าตอบแทนจากงานวิจัยด้วยจึงเป็นการกระตุ้นให้นักวิจัยต้องสร้างสรรค์งานที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติด้วย โดยจุดสำคัญคือหากเทียบกับการดำเนินงานลักษณะเก่า นักวิจัยอาจจะไม่มีการมองในภาพกว้างว่างานวิจัยเสร็จแล้วต้องมีการใช้ได้จริง โดยพระราชบัญญัตินี้ทำให้ผู้รับทุนต้องมีแผนในการรับทุนก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาในระดับการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ประการที่สาม การบริหารจัดการผลงานวิจัยและนวัตกรรม

ด้วยที่ผ่านมาทรัพย์สินทางปัญญาความเป็นเจ้าของส่วนมากจะเป็นของผู้ให้ทุนหรือเป็นสิทธิร่วมกัน แต่ส่วนการบริหารจัดการจะเป็นของผู้ให้ทุน อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่จะนำไปใช้มิใช่ผู้ให้ทุน แต่กลับเป็นผู้วิจัยที่รู้ว่าควรจะนำงานวิจัยไปใช้ในอุตสาหกรรมได้มากกว่า ดังนั้น พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจะเป็นการผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์มากขึ้น โดยมีการกระตุ้นด้วยนโยบายต่าง ๆ อาทิ การให้ทุนวิจัยแก่โครงการที่มีใช้การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) โดยเป็นการให้ทุนในโครงการที่จะต้องมีการคิดแผนการนำไปใช้เชิงพาณิชย์หรือเชิงสังคม เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์จึงสรุปได้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 สามารถสนับสนุนการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริม กำกับดูแล และการใช้ประโยชน์วิจัย และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมของประเทศไทย ดังนั้น หากกฎหมายมีรายละเอียดที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับลักษณะของงานวิจัยและ

นวัตกรรม รวมถึงมีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการงานวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัย หน่วยงาน และนโยบายที่เกี่ยวข้องมากเท่าไร ก็จะสามารถทำให้การส่งเสริม กำกับดูแล และการใช้ประโยชน์วิจัย และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมสำหรับประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

5.1 ขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมาย

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา กฎหมายใช้บังคับกับสัญญา การให้หรือข้อตกลงความร่วมมือใด ๆ ระหว่างหน่วยงานของสหพันธรัฐ โดยกฎหมายกำหนดว่าจะไม่มีทุนการศึกษา ทุนการวิจัย ทุนการฝึกอบรมหรือสัญญาให้ทุนอื่นใดที่หน่วยงานของสหพันธรัฐ ทำกับผู้รับทุน ซึ่งโดยหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษานั้นจะมีข้อตกลงให้หน่วยงานของสหพันธรัฐมีสิทธิใด ๆ ในการประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นโดยผู้รับทุนไม่ได้ สำหรับประเทศไทยขอบเขตการบังคับใช้กับการให้ทุนของหน่วยงานของรัฐ ที่มีวัตถุประสงค์ หรือหน้าที่และอำนาจในการให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม โดยมีข้อยกเว้นดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานตามหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานของรัฐ

ประการที่สอง คนต่างด้าวซึ่งไม่มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย

ประการที่สาม การวิจัยและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาวุธยุทโธปกรณ์ เทคโนโลยีทางทหาร หรือการป้องกันประเทศ เฉพาะเพื่อการใช้ประโยชน์ทางการทหารหรือความมั่นคงของรัฐ

ประการที่สี่ การวิจัยและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติหรือประชาชนชาวไทย โดยรวมหรือจะต้องใช้เป็นพื้นฐานสำคัญของการวิจัยอื่น ซึ่งไม่สมควรให้ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นของบุคคลใดหรือองค์กรใดเป็นการเฉพาะ

ประการที่ห้า หน่วยงานของรัฐหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดหรือการวิจัยและนวัตกรรมประเภทหนึ่งประเภทใด

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่า กฎหมายของสหรัฐอเมริกาไม่รวมถึงทุนการศึกษาเห็นว่า เนื่องจากเป็นทุนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ในประเด็นดังกล่าวจึงมีประเด็นที่พึงพิจารณาว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ควรยกเว้นทุนวิจัยที่ให้เพื่อการศึกษาด้วยหรือไม่ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีแนวความคิดเห็นออกเป็นสองแนวทาง คือ

แนวทางที่หนึ่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ไม่ควรรวมถึงทุนที่ให้เพื่อการศึกษา

แนวทางที่สอง พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ควรรวมถึงทุนการศึกษาด้วย

เมื่อนำแนวทางดังกล่าวมาสู่การอภิปรายกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรกำหนดยกเว้นทุนที่ให้เพื่อการศึกษาเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาเพราะเป้าประสงค์ของทุนเป็นการพัฒนาบุคลากรเป็นสำคัญ คณะผู้วิจัยมีความเห็นที่สอดคล้องกับความคิดเห็นดังกล่าว เพราะเป็นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีหรือการใช้ประโยชน์ในผลงานที่มาจากการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้ทุนการศึกษาจึงควรข้อยกเว้นเช่นเดียวกับ Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา

5.2 บทนิยามศัพท์

พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 กำหนดคำนิยามคำว่า “ผลงานวิจัยและนวัตกรรม” หมายความว่า ข้อค้นพบหรือผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยหรือการสร้างนวัตกรรม โดยการค้นคว้า การทดลอง การสำรวจหรือการศึกษา รวมถึงองค์ความรู้การประดิษฐ์ กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ กระบวนการบริการ หรือการจัดการในรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่หรือพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมีนัยสำคัญและนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ก็ตาม

จากคำนิยามมีข้อพิจารณาว่าผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมนั้นจะต้องเข้าลักษณะงานภายใต้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ เมื่อพิจารณาประกอบกับคำนิยามคำว่า “ผลงานวิจัยและนวัตกรรม” ซึ่งหมายความว่า ข้อค้นพบหรือผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยหรือการสร้างนวัตกรรม โดยการค้นคว้า การทดลอง การสำรวจหรือการศึกษา รวมถึงองค์ความรู้การประดิษฐ์ กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ กระบวนการบริการ หรือการจัดการในรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่หรือพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมีนัยสำคัญและนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะ

จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ก็ตาม” จะเห็นได้ว่าการพิจารณาผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งหากเข้าข่ายของงานที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ผู้รับทุนยังคงต้องพิจารณาว่าผลงานวิจัยและนวัตกรรมนั้นเป็นงานประเภทใด ซึ่งการคุ้มครองงานทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยยังแบ่งประเภทของงานออกเป็น 2 ประเภทหลักได้แก่ ลิขสิทธิ์ (Copyright) หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะกระทำการใด ๆ กับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะงานดังกล่าวจะแสดงออกในรูปแบบอย่างไร เช่น วรรณกรรม (รวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์) นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ รวมถึง งานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ นอกจากนี้กฎหมายลิขสิทธิ์ยังให้ความคุ้มครองถึงสิทธิของนักแสดงด้วย และทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) ซึ่งได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายเฉพาะของไทย¹⁶ อาทิ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดี พ.ศ. 2548 เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยในแต่ละฉบับเองก็มีบทบัญญัติ เจือปนไขในการความคุ้มครองงานที่แตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะตัวส่งผลให้การให้ความคุ้มครองก็มีบทบัญญัติของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย

ประการที่สอง จากบทนิยาม คำว่า “ไม่ว่าจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ก็ตาม” หมายความว่า การพิจารณาผลงานวิจัยหรือนวัตกรรมตามพระราชบัญญัตินี้ยังหมายความรวมถึง ความคุ้มครองงานในลักษณะอื่นที่มีชิ้นงานที่ได้รับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอีกด้วย จะเห็นได้ว่า ขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายประกอบกับคำนิยามคำว่า “ผลงานวิจัยและนวัตกรรม” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริม

¹⁶ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, ความรู้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเบื้องต้น [ออนไลน์], 12 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา: <http://www.ipthailand.go.th/images/2562/Suppress/lesson1.pdf>

การใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ.2564 คลอบคลุมทั้งงานได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

ในขณะที่กฎหมาย Bayh dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกากำหนดให้เฉพาะงานสิทธิบัตรเป็นงานขับเคลื่อนการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมถูกบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกาด้วย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าผลงานวิจัยและนวัตกรรม ไม่จำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เพราะผลงานวิจัยและนวัตกรรมบางประเภทอาจไม่สามารถขอรับความคุ้มครองในรูปแบบของทรัพย์สินทางปัญญาได้ แต่สามารถใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ไม่เข้าลักษณะการคุ้มครองตามสิทธิบัตรการออกแบบ เป็นต้น ประกอบกับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ข้อดีของการกำหนดคำนิยามของคำว่า “ผลงานวิจัยและนวัตกรรม” ในลักษณะที่กว้างนั้น ในแง่ นักวิจัยแล้วมีนักวิจัยสิทธิที่จะได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังนั้น การให้คำนิยามคำว่า ผลงานวิจัยและนวัตกรรมซึ่งไม่จำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีความเหมาะสมแล้ว

อย่างไรก็ตามคำนิยามคำว่า ผลงานวิจัยและนวัตกรรมดังกล่าวอาจพบปัญหาในการตีความและนำไปใช้เนื่องจากมีความคลุมเครือ เช่น การเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นหนังสือไป แต่กลับเป็นสิทธิบัตรตามแผนไม่ได้

ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ตามมาตรา 8¹⁷ บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 10 ให้ผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากสัญญาให้ทุนตามมาตรา 6 วรรคหนึ่งหรือที่เกิดขึ้นจากสัญญาตามมาตรา 6 วรรคสอง โดยใช้ทุนสนับสนุน

¹⁷ พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ.2564 ตามมาตรา 8

การวิจัยและนวัตกรรมตามสัญญาให้ทุนเป็นของผู้รับทุน เมื่อผู้รับทุนได้เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมตามมาตรา 7 วรรคหนึ่ง และแจ้งความประสงค์จะเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรม พร้อมทั้งเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นหนังสือต่อผู้ให้ทุนภายในระยะเวลาที่กำหนด”

จากบทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่า เมื่อผู้รับทุนแจ้งความประสงค์จะเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรม พร้อมทั้งเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม ซึ่งกรณีผลงานวิจัยและนวัตกรรมมีการตีความที่กว้างกล่าวคือ เป็นผลงานวิจัยและนวัตกรรมซึ่งไม่ว่าจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ก็ตามจะสร้างความคลุมเครือให้แก่ผู้ให้ทุนว่าจะเข้าเกณฑ์ในการขอรับสิทธิบัตรหรือไม่ หากไม่ปฏิบัติตามการเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมจะมีผลอย่างไร และจะส่งผลโดยตรงต่อการนำไปใช้ในการสร้างประโยชน์เชิงพาณิชย์ที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป

จากประเด็นดังกล่าวเมื่อนำไปสู่การอภิปรายกลุ่ม ความเห็นส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เมื่อผลงานวิจัยและนวัตกรรมซึ่งไม่จำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา การเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมควรรับรองผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่อาจไม่เข้าลักษณะการได้รับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาด้วย และเพื่อแก้ไขปัญหากการตีความดังกล่าว กฎหมายลำดับรองเพื่อการบังคับใช้และการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ.2564 ควรมีความชัดเจนว่า กรณีที่ผลงานวิจัยและนวัตกรรมไม่เข้าลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แต่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ เจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมสามารถเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นหนังสือต่อผู้ให้ทุนได้เช่นกัน

5.3 การจัดทำสัญญารับทุนของมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานของรัฐและนักวิจัย

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกามีการกำหนดเงื่อนไขของสัญญารับทุนในกรณีที่ผู้รับทุนเป็นมหาวิทยาลัย โดยให้มีข้อสัญญาเพิ่มเติมในประเด็น¹⁸ เช่น

ประการที่หนึ่ง การห้ามมหาวิทยาลัยโอนสิทธิในการประดิษฐ์ในสหรัฐอเมริกาโดยที่ไม่ได้รับอนุมัติจากหน่วยงานของสหพันธรัฐ เว้นแต่จะเป็นการโอนสิทธิไปยังองค์กรที่มีหน้าที่หลักในการบริหารจัดการการประดิษฐ์ โดยผู้รับโอนก็จะตกอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย

ประการที่สอง มหาวิทยาลัยต้องแบ่งปันค่าตอบแทนกับผู้ประดิษฐ์

ประการที่สาม ค่าตอบแทนหรือรายได้อันเกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตามสัญญาที่มหาวิทยาลัยได้รับ ภายหลังจากหักค่าใช้จ่าย (รวมถึงค่าตอบแทนให้ผู้ประดิษฐ์) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการประดิษฐ์ตามสัญญา ให้นำไปใช้ในการสนับสนุนการวิจัยหรือการศึกษาทางวิทยาศาสตร์

ประการที่สี่ มหาวิทยาลัยต้องอนุญาตให้บริษัทที่ประกอบธุรกิจขนาดเล็กใช้สิทธิในการประดิษฐ์ตามสัญญาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป เว้นแต่กรณีที่พิจารณาแล้วว่าไม่สามารถทำได้ภายหลังจากการสอบสวนตามสมควร สำหรับประเทศไทยผู้ให้ทุนและผู้รับทุนต้องจัดทำสัญญาให้ทุนโดยมีข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญตามระเบียบที่คณะกรรมการการจัดทำสัญญากำหนด

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับ Bayh dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา ข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญตามระเบียบที่คณะกรรมการการจัดทำสัญญากำหนดของประเทศไทยนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม พบว่า ควรมีการกำหนดให้มีมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจัดทำสัญญาให้ทุนของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การโอนสิทธิ การจ่ายค่าตอบแทนผู้วิจัย รวมถึงจากการศึกษาแนวทางขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกควมมีรายละเอียดของ

¹⁸ Kittiya Upathum, **Bayhdole Act กับสิทธิของนักวิจัย** [Online], 12 May 2022. Source: <https://idgthailand.com/bayh-dole-act-02/>

สัญญาที่รวมถึง การคุ้มครองผลการวิจัย หลักเกณฑ์การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย และการตรวจสอบการดำเนินการตามสัญญา ดังนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 จึงควรเพิ่มเติมรายละเอียดของการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำดังกล่าว

5.4 การจัดทำสัญญารับทุนของมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานของรัฐและนักวิจัย

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีการดำเนินการให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยลงนามในข้อตกลงเปิดเผยผลการศึกษาและโอนสิทธิในการประดิษฐ์ สำหรับประเทศญี่ปุ่น ในส่วนของหน้าที่ผู้รับทุนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่ออุตสาหกรรม ค.ศ. 2000 มาตรา 17 (1)(i)¹⁹ กำหนดให้ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างสัญญาที่ได้ดำเนินการจนได้ผลลัพธ์ของการวิจัยและพัฒนาที่กำหนดแล้วจะรับรายงานต่อรัฐบาลโดยไม่ชักช้า เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ผู้รับทุนมีหน้าที่เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากสัญญาให้ทุน โดยให้หัวหน้าโครงการวิจัยตามสัญญาให้ทุนมีหน้าที่เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมต่อผู้รับทุนโดยเร็ว และกรณีผู้รับทุนมิได้เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมหรือกรณีผู้รับทุนและนักวิจัยไม่ประสงค์จะเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมให้ผลงานวิจัยและนวัตกรรมนั้นเป็นของผู้ให้ทุน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ผู้รับทุนมีหน้าที่เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากสัญญาให้ทุน ทั้งนี้ จากการอภิปรายกลุ่มมีข้อสรุปว่าการเปิดเผยผลงานวิจัยมีหลายลักษณะ กฎหมายลำดับรองควรมีรายละเอียดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการเปิดเผยที่ชัดเจน และควรคำนึงถึงกรอบการเปิดเผยของทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทประกอบด้วย กล่าวคือ การเปิดเผยไม่ควรขัดแย้งกับลักษณะของทรัพย์สินทางปัญญาที่ผลงานวิจัยได้รับ

¹⁹ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่ออุตสาหกรรม ค.ศ. 2000 มาตรา 17 (1)(i)

5.5 หน้าที่ของผู้รับทุน

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา สัญญาให้ทุนกับองค์กรไม่แสวงหากำไรหรือบริษัทที่ประกอบธุรกิจขนาดเล็ก ต้องไม่มีข้อสัญญาให้หน่วยงานของสหพันธรัฐสามารถทำการอนุญาตให้แก่บุคคลที่สามใช้สิทธิในการประดิษฐ์ที่ไม่ใช่การประดิษฐ์ตามสัญญาที่ผู้รับจ้างเป็นเจ้าของ เว้นแต่ หัวหน้าของหน่วยงานได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การให้ผู้อื่นใช้การประดิษฐ์จำเป็นต่อการใช้งานการประดิษฐ์ตามสัญญาหรือการใช้งานของวัตถุในการทำงานตามสัญญาให้ทุน และการกระทำนั้นจำเป็นเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ที่ได้จริงในการประดิษฐ์ตามสัญญาหรือวัตถุในการทำงาน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยและพัฒนาสิทธิในความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินทางปัญญาอันมาจากการสนับสนุนทุนจากภาครัฐ โดยมีหน้าที่หรือเงื่อนไข 4 ประการ ได้แก่ ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างสัญญาว่า หากได้ดำเนินการจนได้ผลลัพธ์ของการวิจัยและพัฒนาที่กำหนดแล้ว จะรีบรายงานต่อรัฐบาลโดยไม่ชักช้า ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างสัญญาว่าจะให้รัฐบาลใช้สิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่นโดยไม่เสียค่าตอบแทน เมื่อรัฐบาลร้องขอโดยรัฐบาลได้ระบุเหตุผลชัดเจนว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างสัญญาว่าจะให้สิทธิในการใช้สิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ แก่บุคคลภายนอก หากพบว่า ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการไม่ใช้ประโยชน์จากสิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ ในช่วงระยะเวลานั้น และเมื่อรัฐบาลร้องขอ โดยรัฐบาลได้ระบุเหตุผลชัดเจนว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อต่อยอดการใช้ประโยชน์สิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ นั้น และในการโอนสิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ หรือการให้ความยินยอมในการก่อตั้งหรือโอนสิทธิในการใช้สิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ ผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้รับจ้างสัญญาว่าจะขออนุญาตจากรัฐบาลเสียก่อน

สำหรับประเทศไทย ผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากสัญญาให้ทุนโดยใช้ทุนสนับสนุน การวิจัยและนวัตกรรมตามสัญญาให้ทุนเป็นของผู้รับทุน เมื่อผู้รับทุนได้เปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรม และแจ้งความประสงค์จะเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรม

พร้อมทั้งเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นหนังสือต่อผู้ให้ทุน ภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อพิจารณาต่อมาในรายละเอียด พบข้อจำกัดของความเป็นเจ้าของร่วมผู้รับทุนเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ฯ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า นิยามของคำว่า “แผนและกลไกการใช้ประโยชน์” มีความไม่ชัดเจน และในทางปฏิบัติภายใต้สถานศึกษายังไม่ปรากฏชัดว่าบุคคลใด ต้องเป็นคนทำแผน ประกอบกับนักวิจัยอาจยังไม่มีความรู้ที่เพียงพอในการจัดทำแผนและกลไก การใช้ประโยชน์เพราะต้องอาศัยความเข้าใจทั้งในศาสตร์ต่าง ๆ อย่างบูรณาการ เช่น ความเข้าใจทางการตลาด ทฤษฎีสินทางปัญญา การบริหารจัดการ งบประมาณ เป็นต้น ที่ต้องมียอดความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ที่ผสมผสานกัน รวมถึงมหาวิทยาลัยยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญหลายศาสตร์ เช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิทธิบัตร ความรู้ในสาขาที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้นยังมียอดความรู้เพื่อการบริหารจัดการผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดทำแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ได้

นอกจากนี้การกำหนดให้ผู้รับทุนต้องเปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมนั้น ไม่ชัดเจนว่าจะต้องเปิดเผยในระดับใด ซึ่งจากการอภิปรายกลุ่มเสียงส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า หากในขั้นตอนนี้จะต้องเปิดเผยข้อมูลในเชิงลึกก็อาจส่งผลต่อการดำเนินการยื่นขอรับความคุ้มครองตามกฎหมายหรือข้อมูลที่เป็นความลับของผลงานวิจัยและนวัตกรรม จึงขอให้มีการเก็บหรือบริหารจัดการข้อมูลที่มีความพร้อมและมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่มจึงมีความเห็นและข้อเสนอแนะที่สอดคล้องต้องกันว่า ควรมีการพัฒนาบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยที่ต้องมีแผนงานที่เป็นรูปธรรม รวมถึงกรอบระยะเวลาที่ให้มหาวิทยาลัยดำเนินการ และเพื่อให้การจัดแผนและกลไกการใช้ประโยชน์จึงควรมีการกำหนดนิยามรวมถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เป็นมาตรฐาน เช่น ผู้รับผิดชอบ แผนการทำการตลาด การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา พื้นที่ใช้ประโยชน์ งบประมาณ เป็นต้น

5.6 ระยะเวลาการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยต้องตัดสินใจว่าจะถือสิทธิเป็นเจ้าของสิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้นหรือไม่ ภายในเวลา 2 ปีนับจากมีการเปิดเผยการประดิษฐ์ให้แก่สถาบันของรัฐที่ให้เงินทุน แต่หากมีการตีพิมพ์เผยแพร่รายงานผลการวิจัยหรือมีการนำสิ่งประดิษฐ์ไปใช้ประโยชน์ทางสาธารณะแล้ว ระยะเวลาดังกล่าวจะลดลงเหลือ 1 ปี หรือก่อนระยะเวลาสิ้นสุดตามที่กฎหมายสิทธิบัตรกำหนดไว้ หากไม่มีการตัดสินใจดังกล่าว หน่วยงานรัฐเจ้าของทุนจะเป็นผู้ได้สิทธิเป็นเจ้าของสิ่งประดิษฐ์

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่น พบว่า สิทธิของรัฐบาลในการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิ (March-in rights) นั้นมี 2 ประการ ได้แก่ กรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ รัฐสามารถร้องขอใช้สิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ โดยไม่เสียค่าตอบแทน และกรณีที่พบว่ามหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิจัยและพัฒนาที่เป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสิทธิในสิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร รัฐสามารถร้องขอให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิจัยและพัฒนาโอนสิทธิในการใช้สิทธิบัตรหรือสิทธิอื่น ๆ ให้แก่บุคคลภายนอก โดยรัฐบาลระบุเหตุผลชัดเจนว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อต่อยอดการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินทางปัญญานั้น

สำหรับประเทศไทย เมื่อได้เป็นเจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมแล้ว เจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมแล้วมีหน้าที่ใช้ประโยชน์ภายใน 2 ปี นับจากวันที่เป็นเจ้าของ กรณีไม่ใช้ภายใน 2 ปี ผู้ให้ทุนจะทำการแจ้งเตือนก่อน หากต้องการใช้ประโยชน์ต่อไป เจ้าของผลงานอาจยื่นคำขอ และแสดงหลักฐานความพยายามการใช้ประโยชน์ต่อผู้ให้ทุน เพื่อขอขยายเวลาได้ตามสมควร ทั้งนี้หากไม่มีการนำไปใช้ประโยชน์อีก ผลงานวิจัยนั้นจะกลับมาเป็นของผู้ให้ทุน

ประเด็นดังกล่าวนำมาสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า สิทธิในความเป็นเจ้าของผลงานวิจัยของผู้วิจัยนั้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 ไม่เป็นสิทธิโดยอัตโนมัติ ผู้วิจัยจำเป็นที่จะต้องยื่นขอสิทธิการเป็นเจ้าของและต้องยื่นแผนการใช้ประโยชน์เข้าไป ซึ่งเจ้าของผลงานวิจัยและ

นวัตกรรมต้องนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ภายในระยะเวลาสองปีนับแต่วันที่ผลงานวิจัยและนวัตกรรมตกเป็นของผู้นั้น

ดังนั้น กรณีที่ผู้วิจัยไม่สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ภายใน 2 ปีและหากเหตุผลที่ชี้แจงเข้าไปนั้นไม่ได้รับความเห็นชอบหรือไม่มีการชี้แจงเหตุผลเข้าไป สิทธิในงานวิจัยดังกล่าวก็จะต้องเป็นของผู้ให้ทุน ซึ่งการกำหนดระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ 2 ปีตามกฎหมายฉบับนี้เป็นการกำหนดระยะเวลาที่มีความคล้ายคลึงกับระยะเวลาเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น แต่การที่ประเทศไทยเริ่มมีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ระยะเวลา 2 ปีนี้อาจไม่เพียงพอ แม้จะมีช่องทางให้สามารถอุทธรณ์ได้ตามกฎหมายก็ตาม เมื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาสู่การอภิปรายกลุ่มอย่างกว้างขวาง กลุ่มผู้อภิปรายส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ในระยะแรกเริ่มเพื่อการพัฒนาและแนวโน้มที่ดีต่อเทคโนโลยีและทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัยในอนาคต ระยะเวลา 2 ปีควรขยายได้หากมีความจำเป็น โดยควรระบุเงื่อนไขของการขยายระยะเวลาดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเอื้อประโยชน์ต่อผู้วิจัยและมหาวิทยาลัย เช่น การระบุเหตุสุดวิสัย เหตุขัดข้องในการทดลองผลิตภัณฑ์ เหตุขัดข้องจากผู้วิจัย เป็นต้น และแนวทางการแก้ไขข้อขัดข้อง รวมทั้งการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดแห่งการขยายระยะเวลา

5.7 สิทธิของผู้ให้ทุนในผลงานวิจัยและนวัตกรรม

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา รัฐบาลสามารถบังคับให้มหาวิทยาลัยหรือภาคเอกชนอนุญาตให้บุคคลที่สามมีสิทธิใช้ผลงานประดิษฐ์นั้น หรือรัฐบาลสามารถเข้าถึงสิทธิในงานนั้นและเป็นผู้มีสิทธิใช้งานนั่นเองในกรณี ได้แก่ การไม่มีการนำสิ่งประดิษฐ์ไปใช้ประโยชน์ภายในระยะเวลาอันเหมาะสม ผลงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสุขภาพหรือความปลอดภัยหรือเมื่อการใช้สิ่งประดิษฐ์ทำให้เกิดอันตรายต่อส่วนรวม เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทยพบว่า ในภาวะสงครามหรือการรบ หรือในภาวะฉุกเฉิน หรือในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะหรือผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง หรือมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นให้นายกรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งให้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและ

นวัตกรรมใด ๆ ที่เกิดจากทุนสนับสนุน การวิจัยและนวัตกรรม โดยเสียค่าตอบแทนที่เป็นธรรม แก่เจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรม และต้องแจ้งให้ เจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมทราบ เป็นหนังสือโดยไม่ชักช้า

จะเห็นได้ว่า การที่พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 กำหนดให้เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น โดยต้องคำนึงถึง หลักการและเหตุผล หรือเปิดเผยก่อนเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริม การใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 และหลักการบังคับใช้กฎหมาย อย่่างไร ก็ตาม ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสามารถกระทำได้ เพราะเป็นการกระทำ เพื่อประโยชน์สาธารณะ และบางส่วนมีความเห็นว่าการตรวจสอบโดยประชาชนสามารถ สนับสนุนการกระทำที่อ้างถึงความเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยมีความเห็น ว่าเพื่อลดการขัดต่อหลักการดังกล่าว การออกคำสั่งของนายกรัฐมนตรีดังกล่าวควรสามารถ เปิดเผยต่อสาธารณะชนได้ทราบเท่าที่ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงหรือสาธารณะประโยชน์ของ ประเทศ

5.8 การบริหารจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องดำเนินการ ได้แก่ การมีกลไกหรือระบบในการบริหารจัดการผลงานวิจัย การดำเนินการให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ โครงการวิจัยลงนามในข้อตกลงเปิดเผยผลการศึกษาและโอนสิทธิในการประดิษฐ์ การนำเสนอ รายงานเป็นระยะต่อสำนักงานกองทุนของรัฐ และมหาวิทยาลัยต้องมีภาระบุถึงการได้รับเงิน สนับสนุนจากรัฐ และสิทธิของรัฐบาลในสิ่งประดิษฐ์อย่างชัดเจนในสิทธิบัตร

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทย ผู้รับทุนซึ่งเป็นเจ้าของผลงานวิจัยและ นวัตกรรม หากมีรายได้จากการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ ให้ผู้รับทุนดังกล่าว จัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่นักวิจัยและในกรณีที่ผู้รับทุนเป็นสถาบันอุดมศึกษาให้นำรายได้ ส่วนหนึ่งไปใช้สำหรับการวิจัยและสร้างนวัตกรรมด้วย เมื่อศึกษากรอบการดำเนินงานของ สหรัฐอเมริกาและประเทศไทยดังกล่าว และเมื่อพิจารณาความเห็นของกลุ่มตัวอย่างประกอบ กับแนวทางขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกที่มีแนวทางให้มหาวิทยาลัยดำเนินการ เช่น

การมีกลไกหรือระบบในการบริหารจัดการผลงานวิจัย การดำเนินการให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยลงนามในข้อตกลงเปิดเผยผลการศึกษาและโอนสิทธิในการประดิษฐ์ การนำเสนอรายงานเป็นระยะต่อสำนักงานกองทุนของรัฐ มหาวิทยาลัยต้องระบุดังกล่าวถึงการได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ และสิทธิของรัฐบาลในสิ่งประดิษฐ์อย่างชัดเจนในสิทธิบัตร รวมถึงการจัดการกองทุนวิจัย การร่างสัญญาการวิจัยและข้อตกลง การประเมินเทคโนโลยี การคุ้มครองผลการวิจัย การทำการตลาด การเจรจาใบอนุญาต การเพิ่มความร่วมมือกับอุตสาหกรรม การพัฒนาผู้ประกอบการ การฝึกอบรมด้านทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับนักวิจัย หรือการกำหนดนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการตรวจสอบข้อตกลงนำมาสู่การสร้างแนวทางปฏิบัติให้กับมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้รับทุนควรมีการสร้างแนวปฏิบัติโดยสามารถอ้างอิงกรอบดังกล่าวได้ และผู้ให้ทุนสามารถนำแนวปฏิบัติเป็นดัชนีชี้วัดให้กับหน่วยงานผู้ให้ทุนในการประเมินผู้รับทุนได้อีกด้วย

5.9 การอนุญาตให้ใช้สิทธิกับขนาดและประเภทของผู้ประกอบการ

Bayh Dole Act 1980 ของสหรัฐอเมริกา การอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยีนั้น มหาวิทยาลัยต้องพิจารณาให้ธุรกิจขนาดเล็กซึ่งหมายถึง ประเภทธุรกิจที่มีจำนวนพนักงานน้อยกว่า 500 คน ที่มีศักยภาพในการพัฒนาและผลิตเป็นสินค้าได้ก่อนแต่บริษัทขนาดใหญ่อาจได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิได้หากมีส่วนลงทุนวิจัยเพื่อคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ โดยบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิที่มีการขายสินค้าในสหรัฐอเมริกาต้องดำเนินการผลิตส่วนสำคัญ (substantially manufacture) ของสินค้านั้นในประเทศ สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติไม่ได้จำกัดขนาดของการส่งเสริมภาคธุรกิจไว้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า แม้อ่างกฎหมายจะมีวัตถุประสงค์หนึ่งในการส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก และชุมชน แต่ในทางปฏิบัติกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่อาจเป็นผู้ที่มีความพร้อม ดังนั้นจึงมีความเห็นสอดคล้องต้องกันทั้งผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่มว่า การที่กฎหมายไทยไม่กำหนดขนาดธุรกิจไว้จึงเป็นข้อได้เปรียบกว่าการกำหนดขนาดของธุรกิจ ทั้งนี้ หากผลงานวิจัยและนวัตกรรมเกิดการใช้ประโยชน์ได้จริงและต้องการเพิ่มการแข่งขันของธุรกิจขนาดเล็กอาจนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอีกครั้งในอนาคต

6. วิเคราะห์การพัฒนาหน่วยงานและนโยบายในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมสำหรับประเทศไทย

6.1 การพัฒนาหน่วยงาน

เมื่อศึกษาหน่วยงานในประเทศไทย พบว่า กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมมีพันธกิจในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับ การพัฒนา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย เพื่อเร่งสร้างองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ นวัตกรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษา โดยกรอบนโยบายที่วางไว้เป็น 4 ประการ ได้แก่ การสร้างและพัฒนาคนไทยในศตวรรษที่ 21 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างและพัฒนา นวัตกรรม และการปฏิรูปการอุดมศึกษา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมให้แก่ มหาวิทยาลัยอยู่ในพันธกิจของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมและเป็นบทบาทของมหาวิทยาลัยโดยตรงในการรับพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าว

สำหรับสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม แห่งชาติ (สอวช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานในระบบวิจัยและนวัตกรรม ผลักดันร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์งานวิจัยและนวัตกรรมมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แม้มีความพยายามสร้างองค์ความรู้กฎหมาย พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 แต่ยังไม่เพียงพอต่อการรับรู้ ตระหนักหรือสร้างความเข้าใจในทุกภาคส่วนโดยเฉพาะสถานศึกษาหลายแห่งซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียและมีหน้าที่โดยตรงในการทำหน้าที่ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและ นวัตกรรม โดยเฉพาะผลงานวิจัยที่ได้รับทุนจากหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในอำนาจของ พระราชบัญญัตินี้ โดยความเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการจัดตั้งหน่วยงานกลางที่เป็นศูนย์รวม ความรู้

เมื่อวิเคราะห์ถึงการพัฒนาหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม จากการศึกษา เปรียบเทียบ Association of University Technology Managers ของสหรัฐอเมริกา พบว่า

เป็นหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม โดยมีแผนการอบรมประกอบด้วย 4 แผนการอบรม²⁰ ได้แก่

1. Essentials Course เป็นแผนการอบรมที่เน้นวางฐานความรู้ ทักษะและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการประเมินการประดิษฐ์และการเจรจาเพื่อเข้าทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิการฝึกภาคปฏิบัติได้รับการออกแบบให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้กระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบของการถ่ายโอนเทคโนโลยี ทั้งการประเมินการประดิษฐ์ การขอรับสิทธิบัตร การตลาดสำหรับทรัพย์สินทางปัญญา การเจรจาเพื่อเข้าทำสัญญาต่าง ๆ และการจัดตั้งบริษัทหรือธุรกิจขนาดเล็ก แผนการอบรมนี้จึงเหมาะสมกับผู้ที่ยังไม่มีประสบการณ์ด้านการถ่ายโอนเทคโนโลยีและผู้ที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานให้ครบวงจร

2. Operations and Compliance Course เป็นแผนการอบรมทั้งองค์ความรู้พื้นฐานและขั้นสูงเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีให้ประสบความสำเร็จ การอบรม ได้แก่ การอภิปรายแบบกลุ่มเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติงานที่ดีที่สุดสำหรับฝ่ายจัดหาแหล่งทุนในการทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียฝ่ายต่าง ๆ การวางแผนการเงิน ปัญหาและวิธีการแก้ไขโดยเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อบรมที่เชี่ยวชาญในการบริหารสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี การฟังบรรยายเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลกิจกรรมและผลการดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี การอภิปรายแบบกลุ่มเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามสัญญาให้ทุนวิจัย (Sponsored Research Agreements) รวมทั้งการวางกลยุทธ์ทางการเงินที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา อาทิ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิทธิบัตร การเรียกร้องให้ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยีจ่ายค่าตอบแทนตามสัญญาและยังคงสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้ได้ การทำงานร่วมกับสถาบันผู้ตรวจบัญชี (Institute of Internal Auditors) รวมทั้ง การวางแผนการทำงานในสถานการณ์โรคระบาดที่ผู้ร่วม

²⁰ AUTM, “Technology Transfer Courses for Professional” Development [Online], 12 May 2022. Source: <https://autm.net/careers-and-courses/professional-development-courses/autm-university/2022/ops-compliance>

ทำงานต่างอยู่ห่างไกลกัน แผนการอบรมนี้จึงเหมาะสมกับบุคลากรของ สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของสำนักงานตน

3. Small Technology Transfer Office Course เป็นแผนการอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีขนาดเล็ก โดยเริ่มจากการให้ผู้เข้าอบรมได้สำรวจศักยภาพและเป้าหมายของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีที่ตนสังกัดอยู่เพื่อให้ทราบถึงความสามารถ ข้อจำกัด และอุปสรรคที่พบเจอและร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยเฉพาะการวางกลยุทธ์ให้สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี มีศักยภาพที่จะแข่งขันในตลาดการค้าถ่ายโอนเทคโนโลยีได้ เช่น แนวทางการเลือกผู้ให้คำปรึกษากฎหมายที่เหมาะสม แนวทางการสรรหานิสิตนักศึกษาหรือนักวิชาการที่มีศักยภาพ แนวทางการรวบรวมและจัดการที่จำเป็นสำหรับการถ่ายโอนเทคโนโลยีภายใต้งบประมาณและบุคลากรที่จำกัด เป็นต้น แผนการอบรมนี้จึงเหมาะสมกับบุคลากรจากสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีขนาดเล็กและยังขาดประสบการณ์เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีขนาดใหญ่

4. Software Licensing Course เป็นแผนการอบรมที่ได้รับการออกแบบโดยเฉพาะสำหรับบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวซอฟต์แวร์และทรัพย์สินทางสารสนเทศอื่น ๆ โดยเริ่มตั้งแต่การวางองค์ความรู้พื้นฐานไปจนถึงขั้นสูง เนื้อหาในการอบรม เช่น หลักเกณฑ์พื้นฐานและการสำรวจแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด สำหรับการบริหารจัดการและทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในซอฟต์แวร์ รวมถึงการเรียนรู้จากกรณีศึกษาต่าง ๆ

โดยรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาการอบรมในหน่วยงานถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาได้ นอกจากการอบรมดังกล่าวแล้ว Association of University Technology Managers ของสหรัฐอเมริกา ยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านคู่มือทั้งคู่มือการถ่ายโอนเทคโนโลยี หรือคู่มือที่รวบรวมงานวิจัย แหล่งข้อมูล ประสบการณ์ และบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญการถ่ายโอนเทคโนโลยีในสาขาต่าง ๆ เมื่อศึกษาหน่วยงานของประเทศญี่ปุ่น พบว่า สำนักงานสิทธิบัตรมีหน้าที่ส่งเสริมและให้คำปรึกษาด้านการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการให้คำปรึกษา

และดูแลด้านการบริหารการจัดการให้กับมหาวิทยาลัย ซึ่งประเทศไทยมีกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ที่มีพันธกิจดังกล่าวเช่นกัน แต่อาจจะยังไม่เฉพาะเจาะจงในการสนับสนุนสถานศึกษา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่มปรากฏผลการวิเคราะห์และข้อสรุปในการพัฒนาหน่วยงานเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การพัฒนาหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อสถานศึกษาในการสร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อให้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ประการที่สอง หน่วยงานที่พึงมีพันธกิจในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สถานศึกษามีหลายหน่วยงานในประเทศไทยที่มีกรอบพันธกิจในประเทศไทย เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ เป็นต้น ในส่วนนี้การกำหนดหน่วยงานที่ใดพึงมีพันธกิจจำเป็นต้องประชุมหารือในระดับนโยบาย และกำหนดหน่วยงานดังกล่าวให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความทับซ้อนและสร้างแนวปฏิบัติในสถานศึกษา

ประการที่สาม รูปแบบและขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้หากมีหลายรูปแบบและขั้นตอนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อบรม เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับ Association of University Technology Managers จึงเสนอแนะให้มีรูปแบบการอบรม ได้แก่

รูปแบบที่หนึ่ง Essentials Course เป็นแผนการอบรมที่เน้นวางฐานความรู้

รูปแบบที่สอง Operations and Compliance Course เป็นแผนการอบรมทั้งองค์ความรู้พื้นฐานและขั้นสูงเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี

รูปแบบที่สาม Small Technology Transfer Office Course เป็นแผนการอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีขนาดเล็ก

รูปแบบที่สี่ Software Licensing Course เป็นแผนการอบรมที่ได้รับการออกแบบ โดยเฉพาะสำหรับบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวซอฟต์แวร์และทรัพย์สินทางสารสนเทศอื่น ๆ

การพัฒนาหน่วยงานที่สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคธุรกิจ

ยุทธศาสตร์และพันธกิจในการสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคธุรกิจมีความสำคัญและจำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงแนวทางการพิจารณาเพื่อสนับสนุนทุนการวิจัยให้กับสถานศึกษา เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา Association of University Technology Managers พบว่า หน่วยงานมีการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคธุรกิจ โดยการจัดทำฐานข้อมูลต่าง ๆ (Databases) ได้แก่ AUTM Innovation Marketplace (AIM) ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลทางด้านเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยมหาวิทยาลัยสามารถอัปเดตเทคโนโลยีของต้นที่ต้องการนำออกอนุญาตใช้สิทธิเข้าสู่ระบบอันเป็นเหมือนตลาดให้ภาคธุรกิจเข้ามาสืบค้นและเลือกสรรทรัพย์สินทางปัญญาที่ตนเล็งเห็นว่ามีศักยภาพที่จะนำมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป นอกจากนี้ Association of University Technology Managers ยังมีการสร้างเครือข่ายบุคลากรในอุตสาหกรรมในการถ่ายโอนเทคโนโลยีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาวงการ ซึ่งถือเป็นการสร้างความมีส่วนร่วมอีกด้วย อีกหน่วยงานที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา คือ สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี หรือหน่วยงานจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและเกิดความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคอุตสาหกรรมให้โดยตรง

สำหรับประเทศญี่ปุ่นศูนย์ทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจในด้านการสร้างความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ปรากฏตัวอย่างความร่วมมือ เช่น มหาวิทยาลัยนาโกย่าตั้งหน่วยงานชื่อ Technology Partnership of Nagoya University, Inc, (NU Tech) เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีและส่งเสริมความร่วมมือด้านการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เช่น บริษัทโตโยต้า และ Research Triangle Park ในมลรัฐนอร์ทแคโรไลนา สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

จากข้อมูลการศึกษาเปรียบเทียบและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม ปรากฏผลการวิเคราะห์และข้อสรุปในการพัฒนาหน่วยงานที่สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคธุรกิจ โดยมหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีหรือหน่วยงานจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าสามารถดำเนินการได้โดยการริเริ่มจากกรณีหน่วยงานดังกล่าวและดูแลภายในเครือข่าย ซึ่งอาจจะเป็นเครือข่ายในพื้นที่หรือเครือข่ายมหาวิทยาลัยที่มีความชำนาญคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การจัดตั้งสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีเป็นหน่วยงานที่สำคัญอย่างยิ่งหากต้องการจะส่งเสริมระบบนิเวศนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยไทย

ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคธุรกิจควรกำหนดเป็นดัชนีหนึ่งในการเป็นตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงความเชี่ยวชาญของแต่ละมหาวิทยาลัยประกอบ สำหรับสาขาสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์การเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความร่วมมือก็สามารถบรรลุตัวชี้วัดได้ นอกจากนี้ เพื่อเสริมประสิทธิภาพความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคธุรกิจควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลทางด้านเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยมหาวิทยาลัยสามารถอัปโหลดเทคโนโลยีของตนที่ต้องการนำออกอนุญาตให้สิทธิเข้าสู่ระบบอันเป็นเหมือนตลาดให้ภาคธุรกิจเข้ามาสืบค้นและเลือกสรรทรัพย์สินทางปัญญาที่เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป

6.2 การพัฒนานโยบายในการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย

ปัจจุบันตามยุทธศาสตร์ชาติและกระทรวงมุ่งให้มหาวิทยาลัยไทยมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและเรียนรู้ เพื่อการสร้างระบบนิเวศนวัตกรรม โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นหมายถึง การอนุญาตให้ใช้สิทธิของการค้นพบจากสถานศึกษาสู่ภาคธุรกิจที่แสวงหาผลกำไรนำไปสู่การพัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์อันส่งผลให้งานวิจัยของมหาวิทยาลัยสามารถขับเคลื่อนและพัฒนาต่อให้เกิดงานใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกามีหน่วยงานที่สนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่ National Institute of Standards and Technology ที่เป็นหน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์ที่มีหน้าที่ออกกฎหมายส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยี และทำ

หน้าที่ในการส่งเสริมนวัตกรรมและความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกาด้วยการพัฒนาวิทยาศาสตร์ มาตรฐาน และเทคโนโลยีการวัดผลในทางที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ และ Office of Research and Technology Applications ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นในห้องปฏิบัติการของรัฐบาลกลางเพื่อที่จะประสานงานและส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยี และมีหน้าที่สำคัญในการประเมินโครงการวิจัยและพัฒนาที่มีประโยชน์เชิงพาณิชย์ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์กรรมวิธีที่รัฐบาลกลางเป็นเจ้าของอีกด้วย

ในบริบทของมหาวิทยาลัยในระยะแรกเริ่มนั้น มหาวิทยาลัยมีการกำหนดแผนการหรือนโยบายเกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมที่จดทะเบียนสิทธิบัตรจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยได้สร้างสรรค์ขึ้น และการกำหนดแผนการหรือนโยบายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การคุ้มครองบุคลากรที่มีผลงานนำผลงานไปจดสิทธิบัตรและสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากงานสิทธิบัตรรวมถึงการแสวงหารายได้สนับสนุนการทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัย กระทั่งต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นกฎหมาย Bayh Dole Act 1980 อนุญาตให้มหาวิทยาลัยสามารถเป็นเจ้าของการประดิษฐ์ที่เป็นผลมาจากงานวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง การที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้มีอำนาจถือกรรมสิทธิแทนที่จะเป็นผู้ประดิษฐ์ในการประดิษฐ์นั้นเอง ก่อให้เกิดแรงจูงใจอย่างมากให้มหาวิทยาลัยจัดตั้งสำนักงานอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยี (สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี) ของตนเอง เพื่อเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองและก่อตั้งระบบทำงานที่เหมาะสมให้สามารถนำงานวิจัยออกใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้

นอกจากกฎหมาย Bayh Dole Act 1980 ประเทศสหรัฐอเมริกายังมีนโยบายในการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยที่หลากหลาย อาทิ

ประการที่หนึ่ง นโยบายการเพิ่มจำนวนวันลาหรือเอกสิทธิ์ในการให้คำปรึกษา โดยที่นักวิชาการสามารถพัฒนาผลงานวิจัยและนวัตกรรมและสามารถรักษาวิทยฐานะของตนในมหาวิทยาลัยได้

ประการที่สอง สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีเป็นผู้ที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการตลาด การขอรับสิทธิบัตรและการนำออกอนุญาตให้ใช้สิทธิ รวมถึงการให้บริการที่

เกี่ยวข้องกับก้าการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจที่ครอบคลุม เพื่อลดภาระและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้วิจัยและสถานศึกษา

ประการที่สาม บุคลากรในอุตสาหกรรมการถ่ายโอนเทคโนโลยีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาการวางการถ่ายโอนเทคโนโลยี

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่น การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นพันธกิจสำคัญของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี (Technology Licensing Office) ซึ่งเกิดขึ้นจากกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (METI) และกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (MEXT) โดยสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีจึงเป็นตัวกลางในการจดสิทธิบัตรผลการวิจัยและการถ่ายโอนหรืออนุญาตไปยังบริษัทต่าง ๆ การดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีนั้นเป็นเสมือนตัวประสานเชื่อมโยงทั้งในส่วนของการทำแผนพัฒนาธุรกิจ (Business Development Plan) การหาแหล่งทุนเพื่อทดลองทำโครงการนำร่อง การทดลองตลาด รวมทั้งการทดสอบเพื่อความมั่นใจก่อนสู่ตลาดกับสิ่งที่นักวิจัยคิดค้นได้ ตลอดจนช่วยดำเนินการยื่นจดสิทธิบัตร การปกป้อง รักษาผลประโยชน์ การแบ่งผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญา และสนับสนุนให้เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่สามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด (Startup) หรือ การแยกส่วนธุรกิจบางส่วนออกจากบริษัทใหญ่ (Spin Off Company)

สำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี โดยทั่วไปมี 3 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่หนึ่ง เพื่อให้บริษัทได้รับใบอนุญาตในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาและความรู้ความชำนาญด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย

รูปแบบที่สอง เพื่อขายและโอนทรัพย์สินทางปัญญาและอื่น ๆ และ

รูปแบบที่สาม เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านการวิจัย และคำแนะนำทางเทคนิคร่วมกัน

ในด้านของการส่งเสริมกิจกรรม รัฐบาลญี่ปุ่นดำเนินนโยบายมากมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรม สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี เช่น การให้เงินอุดหนุนและการค้า

ประกันหนี้แก่สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีการค้าประกันหนี้เต็มจำนวนสำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดตั้ง สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี โดยมหาวิทยาลัยและบริษัทเอกชนผ่าน “กองทุนโครงสร้างพื้นฐานอุตสาหกรรม” การยกเว้นค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนและบำรุงรักษาสิทธิบัตร และการจัดหาเงินทุนของความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม

จากข้อมูลการศึกษาเปรียบเทียบและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่ม ปรากฏผลการวิเคราะห์และข้อสรุป ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ควรมีการกำหนดกรอบการดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี เช่น การรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการตลาด การขอรับสิทธิบัตรและการนำออกอนุญาตให้ใช้สิทธิ การให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจที่ครอบคลุม การหาแหล่งทุนเพื่อทดลองทำโครงการนำร่อง การทดลองตลาด การทดสอบเพื่อความมั่นใจก่อนสู่ตลาดกับสิ่งที่นักวิจัยคิดค้นได้ การสนับสนุนการดำเนินการยื่นจดสิทธิบัตร การดำเนินการสืบค้นและวิเคราะห์สิทธิบัตร การปกป้อง การรักษาผลประโยชน์ การแบ่งผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญา โดยให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีได้หลากหลายรูปแบบ อาทิ เพื่อให้บริษัทได้รับใบอนุญาตในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาและความรู้ความชำนาญด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย เพื่อขายและโอนทรัพย์สินทางปัญญาและอื่น ๆ และเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านการวิจัย และคำแนะนำทางเทคนิคร่วมกัน

ประการที่สอง ควรมีการให้บุคลากรในอุตสาหกรรมการถ่ายโอนเทคโนโลยีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาการวางการถ่ายโอนเทคโนโลยีผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

ประการที่สาม ควรเพิ่มจำนวนวันลาหรือเอกสิทธิ์ในการให้คำปรึกษา โดยที่นักวิชาการสามารถพัฒนาผลงานวิจัยและนวัตกรรมและสามารถรักษาวิทยฐานะของตนในมหาวิทยาลัยได้

นอกจากนี้ ควรมีการสร้างเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมทั้งเครือข่ายภายในประเทศและเครือข่ายภายนอกประเทศ

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนำไปสู่ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทยในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม ซึ่งจะกล่าวในส่วนตัวต่อไป

7. บทสรุป

พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 มีความสำคัญต่อระยะเวลาและอำนาจการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ในผลงานวิจัยและนวัตกรรม การนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ และการบริหารจัดการผลงานวิจัยและนวัตกรรมในบทบาทของสถานศึกษาปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับดังกล่าวมีข้อจำกัดและประเด็นที่ควรพิจารณาในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมหลายประการ ได้แก่ ขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมาย บทนิยามศัพท์ การจัดทำสัญญาให้ทุน และชื่อยกเว้น การจัดทำสัญญารับทุนของมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานของรัฐและนักวิจัย หน้าที่ของผู้รับทุน ระยะเวลาการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม สิทธิของผู้ให้ทุนในผลงานวิจัยและนวัตกรรม การบริหารจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม รวมถึงการอนุญาตให้ใช้สิทธิกับขนาดและประเภทของผู้ประกอบการ ซึ่งผลจากการศึกษาปรากฏแนวทางในการลดข้อจำกัดของพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 การพัฒนากฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางการพัฒนาหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม และหน่วยงานที่สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคธุรกิจ นอกจากนี้ ปรากฏข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย ที่จะสนับสนุนการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อสถานศึกษาและมหาวิทยาลัยของไทย เพื่อการสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมของสถานศึกษาไทยให้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมและผลผลิตเชิงพาณิชย์ให้กับสังคมและประเทศอย่างยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยปรากฏข้อเสนอแนะ ดังนี้

8.1 การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564

1) การเพิ่มเติมข้อยกเว้นขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมาย

การเพิ่มเติมมาตรา 4 (6) ความว่า “ทุนการศึกษา ทุนการวิจัย ทุนการฝึกอบรม หรือสัญญาให้ทุนอื่นใดที่ทำกับผู้รับทุน ซึ่งโดยหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา”

2) การเพิ่มเติมรายละเอียดมาตรฐานขั้นต่ำของสัญญาตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

การเพิ่มเติมมาตรา 6 วรรคแรก ตอนท้ายความว่า “โดยสัญญาดังกล่าวต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ แต่ไม่จำกัดเพียง การโอนสิทธิ การจ่ายค่าตอบแทนผู้วิจัย การคุ้มครองผลการวิจัย หลักเกณฑ์การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย และการตรวจสอบการดำเนินการตามสัญญา”

3) การเพิ่มเติมคำนิยามคำว่าแผนและกลไกการใช้ประโยชน์

การเพิ่มเติมคำนิยามในมาตรา 5 คำว่า “แผนและกลไกการใช้ประโยชน์” ที่มีรายละเอียดรวมถึงอาทิ ผู้รับผิดชอบ แผนการทำงานตลาด การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา พื้นที่ใช้ประโยชน์ งบประมาณ และเสนอให้มีการจัดทำแบบฟอร์มมาตรฐานของการแผนการใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าแผนการใช้ประโยชน์นั้นควรประกอบด้วยข้อมูลใดบ้าง เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติเดียวกันในการดำเนินงานของผู้ให้ทุนและผู้รับทุน

4) การเพิ่มเติมสิทธิของผู้ให้ทุนในผลงานวิจัยและนวัตกรรม

การเพิ่มเติมมาตรา 21 วรรคแรก ตอนท้าย ความว่า “ทั้งนี้ การออกคำสั่งของนายกรัฐมนตรีดังกล่าวให้สามารถเปิดเผยต่อสาธารณะชนได้ ตราบเท่าที่ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงหรือสาธารณะประโยชน์ของประเทศ”

8.2 แนวทางการพัฒนากฎหมายลำดับรองภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564

ประการที่หนึ่ง การตรากฎหมายลำดับรองในการกำหนดรายละเอียดของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมไม่เข้าลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา อาทิ กรณีที่ผลงานวิจัยและนวัตกรรมไม่เข้าลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แต่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ เจ้าของผลงานวิจัยและนวัตกรรมสามารถเสนอแผนและกลไกการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นหนังสือต่อผู้ให้ทุนได้ ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

ประการที่สอง การตรากฎหมายลำดับรองในการกำหนดรายละเอียดของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรมภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2564 มาตรา 7 โดยคำนึงถึงลักษณะแห่งการเปิดเผยของทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภท

ประการที่สาม การตรากฎหมายลำดับรองในการกำหนดรายละเอียดของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการจัดแผนและกลไกการใช้ประโยชน์

ประการที่สี่ การตรากฎหมายลำดับรองในการกำหนดรายละเอียดของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการขยายระยะเวลาการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยและนวัตกรรม

ประการที่ห้า การตรากฎหมายลำดับรองให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์การเก็บหรือบริหารจัดการข้อมูลที่มีความพร้อมและมีประสิทธิภาพในการเปิดเผยผลงานวิจัยและนวัตกรรม

8.3 แนวทางการพัฒนาหน่วยงานในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม

ประการที่หนึ่ง การจัดตั้งสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี หรือหน่วยงานจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในมหาวิทยาลัย โดยการริเริ่มจากการมีหน่วยงานดังกล่าวและดูแลภายใน

เครือข่าย ซึ่งอาจจะเป็นเครือข่ายในพื้นที่หรือเครือข่ายมหาวิทยาลัยที่มีความชำนาญคล้ายคลึงกัน

ประการที่สอง การกำหนดกรอบการดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี เช่น การรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการตลาด การขอรับสิทธิบัตรและการนำออกอนุญาตให้ใช้สิทธิ การให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจที่ครอบคลุม การหาแหล่งทุนเพื่อทดลองทำโครงการนำร่อง การทดลองตลาด การทดสอบเพื่อความมั่นใจก่อนสู่ตลาดกับสิ่งที่นักวิจัยคิดค้นได้ การสนับสนุนการดำเนินการยื่นจดสิทธิบัตร การดำเนินการสืบค้นและวิเคราะห์สิทธิบัตร การปกป้อง การรักษามูลประโยชน์ การแบ่งผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญา

โดยให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีได้หลากหลายรูปแบบ อาทิ เพื่อให้บริษัทได้รับใบอนุญาตในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาและความรู้ความชำนาญด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย เพื่อขายและโอนทรัพย์สินทางปัญญาและอื่น ๆ และเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านการวิจัย และคำแนะนำทางเทคนิคร่วมกัน

ประการที่สาม การพัฒนาหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับสถานศึกษาในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรมที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างครอบคลุมให้กับหน่วยงานและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม โดยมีแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง Essentials Course การอบรมที่เน้นวางฐานความรู้

รูปแบบที่สอง Operations and Compliance Course การอบรมทั้งองค์ความรู้พื้นฐานและขั้นสูงเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี

รูปแบบที่สาม Small Technology Transfer Office Course การอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยีขนาดเล็ก

รูปแบบที่สี่ Software Licensing Course การอบรมที่ได้รับการออกแบบโดยเฉพาะสำหรับบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับซอฟต์แวร์และทรัพย์สินทางสารสนเทศอื่น ๆ

8.4 แนวทางการพัฒนานโยบายในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม

ประการที่หนึ่ง การพัฒนาบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยที่ต้องมีแผนงานที่เป็นรูปธรรม รวมถึงกรอบระยะเวลาที่ห้ามมหาวิทยาลัยดำเนินการ

ประการที่สอง มหาวิทยาลัยควรมีดำเนินการโดยการวางแผนปฏิบัติเกี่ยวกับ เช่น การมีกลไกหรือระบบในการบริหารจัดการผลงานวิจัย การดำเนินการให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยลงนามในข้อตกลงเปิดเผยผลการศึกษาและโอนสิทธิในการประดิษฐ์ การนำเสนอรายงานเป็นระยะต่อสำนักงานกองทุนของรัฐ มหาวิทยาลัยต้องระบุดังกล่าวถึงการได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ และสิทธิของรัฐบาลในสิ่งประดิษฐ์อย่างชัดเจนในสิทธิบัตร รวมถึงการจัดการกองทุนวิจัย การร่างสัญญาการวิจัยและข้อตกลง การประเมินเทคโนโลยี การคุ้มครองผลการวิจัย การทำการตลาด การเจรจาใบอนุญาต การเพิ่มความร่วมมือกับอุตสาหกรรม การพัฒนาผู้ประกอบการ การฝึกอบรมด้านทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับนักวิจัย หรือการกำหนดนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการตรวจสอบข้อตกลงนำมาสู่การสร้างแนวทางปฏิบัติให้กับมหาวิทยาลัยไทยในการส่งเสริม กำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และนวัตกรรม โดยผู้ให้ทุนสามารถนำแนวปฏิบัติดังกล่าวพัฒนาเป็นดัชนีชี้วัดในการประเมินผู้รับทุนได้อีกด้วย นอกจากนี้ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขของการบริหารจัดการผลงานวิจัย และนวัตกรรม ตลอดจนจรรยาบรรณการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมให้ชัดเจน เช่น ระยะเวลาในการรายงานการใช้ประโยชน์ ความถี่ในการใช้ประโยชน์ พร้อมทั้งจัดให้มีระบบงานรองรับเพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

ประการที่สาม การจัดทำระบบฐานข้อมูลทางด้านเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยมหาวิทยาลัยสามารถอัปเดตเทคโนโลยีของต้นที่ต้องการนำออกอนุญาตใช้สิทธิเข้าสู่ระบบอันเป็นเหมือนตลาดให้ภาคธุรกิจเข้ามาสืบค้นและเลือกสรรทรัพย์สินทางปัญญาที่เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป

ประการที่สี่ การกำหนดให้ความร่วมมือกับภาคธุรกิจเป็นดัชนีหนึ่งในการเป็นตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัย

ประการที่ห้า การกำหนดนโยบายสนับสนุนอื่น ๆ อาทิ

1) การกำหนดให้สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี (Technology Licensing Office: TLO) ที่ได้รับอนุมัติตามกฎหมายสามารถใช้อาคารสถานที่ของสถาบันวิจัยและพัฒนาของรัฐได้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2) การส่งเสริมการนำสิทธิบัตรของรัฐมาพัฒนาต่อยอดโดยรัฐบาลสามารถกำหนดราคาในการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรของรัฐบาลในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดแก่บุคคลตามเงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนด

3) การสิทธิพิเศษกับของมหาวิทยาลัย โดยรับพิจารณาค่าขอรับสิทธิบัตรก่อนของผู้ยื่นคำขอรายอื่น ๆ หรือการลดค่าธรรมเนียมรายปี

4) การสนับสนุนสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี เช่น รัฐให้เงินอุดหนุนและการค้าประกันหนี้แก่สำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี การค้าประกันหนี้เต็มจำนวนสำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี โดยมหาวิทยาลัยผ่าน “กองทุน” การยกเว้นค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนและบำรุงรักษาสิทธิบัตร เป็นต้น

5) การจัดหาเงินทุนของความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม

6) การเพิ่มจำนวนวันลาหรือเอกสิทธิในการให้คำปรึกษา โดยที่นักวิชาการสามารถพัฒนาผลงานวิจัยและนวัตกรรมและสามารถรักษาวิทยฐานะของตนในมหาวิทยาลัยได้

7) การให้บุคลากรในอุตสาหกรรมการถ่ายโอนเทคโนโลยีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาการวางการถ่ายโอนเทคโนโลยีผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

8) การสร้างเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ

รายการอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **ความรู้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเบื้องต้น** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ipthailand.go.th/images/2562/Suppress/lesson1.pdf>
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์, **แนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา**, วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2543).
- ชนิตา รักษ์พลเมือง และคณะ, **รายงานการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาในสถาบันการศึกษาของญี่ปุ่น**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550).
- พิริยะ ผลพิรุฬห์, **เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย**, วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (มกราคม 2556).
- วลัยวรรณ มธุรสปริชากุล และเกวณีน ต่อปัญญาชาญ, **โครงการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาลิขสิทธิ์ร่วมเพื่อสนับสนุนระบบนิเวศนวัตกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2564).
- สมบัติ กุสุมาวาลี, **เศรษฐกิจสังคมบนฐานความรู้ฐานสำคัญของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์** [ออนไลน์], แหล่งที่มา https://www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownloadS/QM155_p108-111.pdf
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, **สอวช. เผยตัวเลขการลงทุน R&D ไทย รอบสำรวจปี 62 เติบโตพุ่ง 1.11% ต่อจีดีพี คาดหลังประเทศเผชิญโควิด ตัวเลขปรับตัวลดลงอยู่ที่ 1.09% ต่อจีดีพี จากภาคเอกชนลดลงประมาณการลงทุน ชี ปี 70 ตะเป้า 2% ได้ หากรัฐขึ้นมาเป็นผู้นำอัตราการลงทุนส่งเสริมการลงทุนเต็มสูบ** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.nxpo.or.th/th/4885/>
- อัครวิทย์ กาญจนโอภาส, **การบรรยายหัวข้อ “กฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดการงานวิจัยที่ควรรู้”** [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.arda.or.th/datas/file/1494926333.pdf>

- Association of University Technology Managers, “**Landmark Law Helped Universities Lead the Way** [Online], Source: <https://autm.net/about-tech-transfer/advocacy/legislation/bayh-dole-act>

- AUTM, **Making a Better World: AUTM’s 2022-2024 Strategic Plan** [Online], Source: <https://autm.net/about-autm/mission-history/strategic-plan>

- AUTM, “**Technology Transfer Courses for Professional Development** [Online], Source: <https://autm.net/careers-and-courses/professional-development-courses/autm-university/2022/ops-compliance>

- Kittiya Upathum, **Bayhdole Act กับสิทธิของนักวิจัย** [Online], Source: <https://idgthailand.com/bayh-dole-act-02/>

- UNESCO, **Universities as Centers of Research and Knowledge Creation: An Endangered Species? Summary Report, In Colloquium on Research and Higher Education Policies UNESCO, 29 November – 1 December 2006 Paris** [Online], Source: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151957?2=null&queryId=N-EXPLORE-18b1b734-c70b-49fb-918a-f28576482ff>

- WIPO, **The Role of IP in research and teaching (November 2019) Special Issue 11/2019** [Online], Source: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2019/si/article_0010.htm